

Määräysvalta vai mahdollisuus?

Valta kansanedustajien muistitietohaastatteluissa

MATTI HYVÄRINEN
PAULIINA LATVALA-HARVILAHTI
MYKOLA ANDRUSHCHENKO

TIIVISTELMÄ Vallan tutkijat ovat väitelleet perinteisesti siitä, miten määritellä valta, jotta sen pätevä tutkiminen olisi mahdollista. Tässä artikkelissa kysytään, miten itse politiikan toimijat – tässä veteraanikansanedustajat haastatteluissaan – puhuvat ”vallasta”, eli millainen poliittisen toiminnan väline ”valta” on. Kiinnostuksen kohteena on, ymmärtävätkö veteraaniedustajat vallan yksilölle kuuluvana määräysvaltana, yhteistyössä syntyvänä vaikutuksena vai kenties mahdollisuutena toimia. Keskeinen tulos on vallan monimerkityksellisyys, se on yhtä hyvin vastustamisen kuin oman toiminnan merkittävyyden arvioinnin väline. Artikkelit yhdistää käsitehistorian ja digitaalisen tiedonlouhinnan menetelmiä kooltaan laajan aineistokokoelman laadullisissa analyysissa.

JOHDANTO

Niin se valta on tietysti mahdollisuus vaikuttaa. Aina epäillään, että se valta on siellä, missä minä en ole. (Toivo Yläjärvi, kesk., 1998.)

Valta on yksi politiikan ja yhteiskunnan tutkimuksen peruskäsitteistä ja sellaisena kiistanalainen. Mark Haugaard ja Kevin Ryan (2012a, 9) toteavat painokkaasti, että valta on ydinkäsite, joka yhdistää politiikan tutkimuksen eri suuntauksia. Pamela Pansardille (2021, 10) valta on ”yksi levinneimmistä ja kiistanalaisimmista poliittisen keskustelun ja teoretisoinnin käsitteistä” ja samalla ”erimielisyydet sen merkityksestä kansoittavat poliittisen teorian debatteja” (myös Ball 1988, 80; Dowding 2019, 3; Göhler 2009, 27; Haugaard 2010; 2015, 1; Lukes 2005/1974, 14; Morriss 1987, 1; Parietti, tulossa; Parsons 1963; Wrong 2009, viii).

Tutkimuskirjallisuuden valtavirrassa on tyypillisesti pyritty löytämään paras tai parhaat tavat *määritellä* vallan käsite, ja käsite on mielletty ensisijaisesti politiikan teorian ja yhteiskunnan tutkimuksen käsitteenä. Esimerkiksi Keith Dowding (2019, x) korostaa sitä, että jokaisen hyväksyttävän vallan määritelmän tulee tehdä valta *mitattavaksi*, mikä tekee monet ”kriittiset teorit” epätydyttäväksi hänen näkökulmastaan.

Huomattavan laaja vallan teoriaa koskeva kirjallisuus sivuuttaa lähes kokonaan sen, että ”valta” on myös poliittisen kamppailun ja erilaisen protestoinnin käsite. Poliittisen kamppailun näkökulmasta sekä mittaaminen että tarkka määrittely saattavat olla toissijaisia. Poliitikot ja aktivistit käyttävät käsitettä ajaakseen omaa agendaansa. Olisi myös hätiköityä olettaa, että poliittiset toimijat vain soveltaisivat tutkimuksesta omaksumiaan käsitteitä, jolloin ”vallan” merkitykset pelkästään valuisivat teorioista käytäntöön. Tässä artikkelissa paneudumme siihen, miten itse politiikan toimijat – tässä veteraanikansanedustajat – ovat haastattelupuheessaan käyttäneet vallan käsitettä. Valtapuheen lokerointi tutkimuksen usein englanniksi muotoilemiin kategorioihin olisi menetelmällisesti riittämätön ratkaisu. Tarkastelemme käsitehistorian hengessä vallan teorioita ja veteraanien puhetta periaatteessa samanlaisina aineistoina, joiden välisiä suhteita on tärkeä analysoida. Tässä artikkelissa huomio on siinä, millainen politiikan ja merkityksenannon väline ”valta” on veteraanien puheessa ja mitä sillä voi tehdä. Tämä on kysymys, jonka teoreettiset valtakeskustelut yleensä sivuuttavat.

Kansanedustajat mielletään usein vallan käyttäjiksi tai vähintäänkin läheltä vallankäyttöä seuraaviksi toimijoiksi (Nousiainen 2006, 333; Ruostetsaari 2014, 106; 2017, 47–53), joten veteraaniedustajia voidaan pitää kiinnostavana valtapuheen analyysin kohderyhmänä. Artikkelin yhdistää käsitehistorian (Koselleck 2004; Palonen 2014) laadullisen analyysin ja digitaalisen tiedon louhinnan.

Artikkeli etenee siten, että aluksi esittelemme vallan käsitettä koskevaa teoriakirjallisuutta. Tässä ensimmäinen luku käsittelee keskustelua vallan ”kasvoista”, toinen siihen liittyvää keskustelua vallan ”*power over*” ja ”*power to*” -ulottuvuuksista. Teoriakeskustelun pohjalta muotoilemme artikkelin tutkimuskysymykset. Niiden jälkeen esittelemme aineiston ja sen digitaalisen esikäsittelyn. Kysymyksiin vastaaminen alkaa valtapuheen määrän arvioinnilla. Siinä yhteydessä palaamme kysymykseen siitä, miten veteraaniedustajien puhe suhtautuu tutkimuksessa esitettyihin vallan tulkintoihin. Johtopäätöksissä tiivistämme vielä keskeiset havaintomme.

VALLAN KASVOT

Vallan määrittely ja tutkimus ovat aina liittyneet poliittisiin kysymyksiin siitä, kenellä on valtaa ja onko tämä valta oikeutettua vai ei. Valtaa koskeva debatti käynnistyi uudelleen pitkälti C. Wright Millsin (1956) teoksesta *The Power Elite* (ks. Ball 1988 vanhemmasta keskustelusta). Mills esitti, että Yhdysvalloissa valta keskittyy eliitille, joka koostuu talouden, hallinnon, politiikan ja sotavoimien organisaatioiden päättäjistä. Behavioralisti Robert A. Dahl (1961) argumentoi eliittiteorioita vastaan ja pluralistisen demokratian puolesta. Dahlin (1957, 202–203) ”intuitiivinen” käsitys vallasta on: ”A:lla on valtaa B:hen siinä määrin kuin hän voi saada B:n tekemään jotain, jota B ei muutoin tekisi”. Dahl (1961) tutki päätöksentekoa New Havenin kaupungissa ja totesi, että mitään yhtenäistä, päätöksiä hallitsevaa eliittiä ei löytynyt. Peter Bachrach ja Morton S. Baratz (1962; 1963) huomauttivat, että vallalla on Dahl-vallan lisäksi myös toiset ”kasvot”. Pelkkää päätöksentekoa tutkimalla ei voi paikantaa valtaa, sillä vallanpitäjät osaavat myös säädellä sitä, mitkä asiat tulevat ylipäätään päätettäviksi. Steven Lukes (2005) hylkäsi Dahlin behavioralismin tuomalla vallan ”kolmansiin kasvoin” mukaan myös toimijoiden subjektiiviset ja todelliset edut. Vallassa olijat voivat hänen mukaansa vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja tarpeisiin tavalla, joka saa heidät haluamaan itselleen epäedullisia ratkaisuja. Tämän Lukes-vallan voi ymmärtää hegemonisena, yhteiskunnallisena ylivaltana. Lukesin väärän tietoisuuden teema, kaikkine ongelmineen ja etuineen, on tietenkin ristiriidassa Dowdingin (2019) edellyttämän vallan mitattavuuden kanssa.

Michel Foucault (1982) etäännyttyä vielä kauemmas Dahlin ”A:lla on valtaa B:hen” -puhetavasta ja tarjoaa keskusteluun ”vallan neljännet kasvot” (Digeser 1992). Foucault jopa kiisti, että hänen ensisijainen tavoitteensa olisi ollut tutkia valtaa. Sen sijaan tavoitteena oli tutkia tapoja, joilla ihmisistä länsimaiden historiassa ”tehdään subjekteja” (toimijoita ja alamaisia), eli miten liberaalin teorian lähtökohtana olevat A ja B ovat alkujaan muovautuneet. Foucault (1980) oli kiinnostunut historian pitkistä linjoista, eli siitä miten valtio kehittyessään pyrki yksilöimään alamaaisensa esimerkiksi tarkkailuvallan avulla. Toinen keskeinen vallan muoto oli kristinuskoon tukeutuva *pastoraalinen* valta, jonka perimmäisenä tarkoituksena oli taata pelastus tulevassa maailmassa (Foucault 1982, 783). Tämän tavoitteen turvaamiseksi oli tärkeä tietää myös mitä liikkui kunkin yksilön mielessä. Tässä maastossa syntyivät myös hallinnallisuuden (*governmentality*) ja biovallan käsitteet. Foucault’n genealoginen ote avaa paljon siitä, miten nykyinen yhteiskunta ja hallinta ovat rakentuneet, mutta samalla se irrottaa vallan käsitteen poliittisten toimijoiden ja ryhmien valintojen tasolta tekniikoiksi ja rutiineiksi. Siksi Foucault’n tulkinta on vaikeasti käännettävissä eduskunnassa tapahtuvan poliittisen kamppailun kuvaukseen.

Keskustelu vallan kasvoista näytti johtavan kokonaan toisistaan poikkeaviin tapoihin puhua vallasta. Walter B. Gallien (1956) termiä käyttäen alettiin puhua vallasta ”olennaisesti kiistanalaisena” (*essentially contested*) käsitteenä (ks. Connolly 1983; Lukes 2005, 14). Haugaard (2010; 2015) on kritisoinut tätä ajatusta puolitiehen jäämisestä, sillä siinä ei vielä kiistetä vallan erityisen perusolemuksen olemassaoloa (Haugaard ja Ryan 2012a, 11–12; myös Dowding 2006, 138). Haugaard ehdottaa tilalle kahta vaihtoehtoista strategiaa. Ensinnä hän Wittgensteinin termiä lainaamalla ehdottaa, että valta tulisi ymmärtää ”perhekaltaisuuden” pohjalta. Ei siis olisi yhtä vallan käsitettä, vaan pikemminkin ”joukko käsitteen käyttötapoja, jotka heijastelevat erityisiä paikallisia puhetapoja” (Haugaard 2015, 1). Perhekaltaisuus tarkoittaa, että ei ole olemassa yhtä,

yhdistävää ominaisuutta, joka sisältyisi kaikkiin määritelmiin (kuten Dahl olettaa omasta määritelmästä), vaan käsitteitä luonnehtii vain osittainen päällekkäisyys. Tältä pohjalta Haugaard (2020; 2021) on alkanut puhua vallan ”kasvojen” asemesta *neliulotteisesta* vallan mallista. On olemassa neljä erilaista näkökulmaa valtaan, mutta mitään niistä ei pitäisi liittää – ”kasvojen” tapaan – vain tiettyyn kirjoittajaan ja hänen teoriaansa. On avoin kysymys, miten hyvin Haugaardin oma synteesi kestää, mutta malli tarjoaa monipuolisuudessaan yhden mahdollisen kehikon tarkastella valtapuhetta (Haugaard ja Ryan 2012b; vrt. Parietti, tulossa).

Power over – power to – power with

Dahlin (1957) määritelmä puhuu julkilausutusti A:n vallasta B:hen, jota myöhemmässä keskustelussa on luonnehdittu kausaalisenä *power over* -määritelmänä. Matti Wiberg on painottanut tätä ulottuvuutta määritelmässään ”valta [on] valtaa käyttävän oikeus määrätä muiden teoista” (Wiberg ja Koukkunen 2011, 584). Kutsumme näitä vallan versioita jatkossa ”Dahl-vallaksi” ja ”Wiberg-vallaksi”. Wibergin ”oikeus määrätä” näyttää rajaavan vallan lähinnä legitiimien instituutioiden vallaksi. Sekä Dahlin että Wibergin määritelmät ovat ongelmallisia eduskunnan toiminnan kuvauksessa. Toukokuun alussa 2021 eduskunta käsitteli Euroopan unionin elvytyspaketin hyväksymistä. Käsittelyn aikana perussuomalaiset edustajat käyttivät jarrutuspuheenvuoroja, joiden seurauksena käsittelyä jatkettiin useasti aamuyöhön saakka. Dahlin määritelmän mukaan puolueella oli siis valtaa, koska se sai muut (ainakin puheenjohtajiston) istumaan salissa vastoin tahtoaan. Wibergin termein asia on mutkikkaampi, sillä perussuomalaisilla ei ollut tietenkään *oikeutta* määrätä muita paikalle, vaikka heillä olikin oikeus vaikuttaa siihen. Kun täysistunto hyväksyi paketin määränemmistöllä 18. toukokuuta, päätöksentekoon ei liittynyt Dahlin tai Wibergin määrittelemää valtaa, koska vähemmistöön jääneillä ei ollut tarvetta muuttaa toimintaansa, vaan he saattoivat edelleen vastustaa ratkaisua. Valtaa saatettiin käyttää ryhmien sisällä, mutta silloinkin osa kokoomuksen ja keskustan edustajista äänesti ryhmäpäätöstä vastaan. Eduskunta instituutiona – päättäessään budjetista ja laeista – voi tietenkin oikeutetusti ja tarkoissa rajoissa rajoittaa ja ohjata kansalaisten ja organisaatioiden tekemisiä.

Eduskunnan enemmistöllä on kuitenkin *valta johonkin* (*power to*), valta hyväksyä tai hylätä ehdotus (ks. Göhler 2009; Parsons 1963). Amy Allen (1998, 34) ehdottaa, että valta johonkin on ”yksittäisen toimijan kyky saavuttaa tavoite tai joukko tavoitteita”. Allenin käsittein eduskunnan enemmistöllä oli valtaa edellä kuvatussa tapauksessa. Kuten Hannah Arendt (1969, 44) toteaa, valta ”ei merkitse pelkästään inhimillistä kykyä toimia vaan toimia yhteistyössä”. Arendtiin tukeutuen Allen ehdottaakin yhteisvallan (*power with*) käsitettä. Vallan määrä ei tässä katsannossa ole vakio eikä siis perustu nollasummapeliin, kuten komentovallan teorioissa helposti oletetaan¹. Peter Morriss (1987, 12) ja Pamela Pansardi (2021, 1) arvioivat, että valta johonkin on näistä käsitteistä ensisijainen, koska se viittaa toimijan kykyyn ja mahdollisuuteen saada aikaan jotain, mistä *power over* on vain yksi ulottuvuus (myös Dowding 2019, 47–48). Haugaard (2020, 2) esittää arvionaan, että jokapäiväisessä kielenkäytössä vallitsee negatiivinen (*power over*) tulkinta vallasta, valta ylivaltaana, vaikka pakkoon perustuva valta edustaakin nykyään vähemmistöä yhteiskuntatieteiden kirjallisuudessa.

Guido Pariettin (tulossa) mukaan koko edeltävästä keskustelusta puuttuu kuitenkin uskottava vallan määritelmä. Hänen mukaansa Dahlista alkaen kaikki määritelmät ovat tautologisia. ”A:lla on *valtaa* B:hen siinä määrin kuin hän *voi saada...*” sanoo Pariettin mukaan sen, että A:lla on valtaa, kun hänellä on valtaa. Wiberg-valta olisi näin ajatellen muotoa ”Valta on vallankäyttäjän valta...”, eli sekin kärsii tautologiasta. Joe Painter (2015, 141) kysyy, onko valta ”olio, substanssi, laatu, idea vai suhde”. Pariettin (mt., 42) mukaan määritelmien perusongelmana on, että valta on ymmärretty (abstraktina tai konkreettisenä) oliona tai ilmiönä. Tutkimassamme aineistossa yksi rutiinimainen tapa puhua vallasta on mieltää se välineenä, jota *käytetään*. Toistuva modaaliverbien käyttö valtatutkimuksen esittämissä määritelmissä viittaa Pariettin (mt., 42) mukaan kuitenkin siihen, että valta on *modaalinen* käsite, joka pitäisi liittää mahdollisen kategoriaan. Mahdollisuus tulee nähdä sekä objektiivisena että subjektiivisena, jolloin vallan toteutuminen vaatii taitoa lukea tilannetta ja osaamista sen muuttamisessa.

Pariettin kanssa samansuuntaisen tulkinnan vallan käsitteestä on esittänyt Kari Palonen. Weberin lähilukuun tukeutuen Palonen (2019) kiistää sen tulkinnan, että Weberin valta olisi kausaalista kykyä dominoida toisten ratkaisuja. Useimmat tulkitsijat ovat kääntäneet ”*chancen*” kyvyksi ja tehneet siten vallasta pysyvän kyvyn vaikuttaa kausaalisesti. Palosen mukaan Weberin määritelmän ”*chance*” päinvastoin sisältää aina kontingenssin ja tilanteen avoimuuden. Tällöin ”valta” merkitseekin politiikan *pelivaraa*, ei ehdotonta, kausaaliseen vaikuttamiseen perustuvaa määräysvaltaa (Palonen 2019). Valta avaa toimijalle pelivaraa, mutta sen käyttö vaatii taitoa, joka ei perustu pelkkään käskemiseen.

Tämän artikkelin pääkysymys on, miten kansanedustajat käyttävät vallan käsitettä suullisen historian haastatteluissaan. Tämä pääkysymys voidaan jakaa edelleen alakysymyksiin:

1. Missä määrin edustajat käyttävät vallan käsitettä? Näkyykö vallan määrissä merkittäviä muutoksia vuosien 1988–2018 välillä?
2. Miten kielteisenä, myönteisenä tai neutraalina ilmiönä haastatellut näkevät vallan?
3. Miten Dahl-valta, valta toisten toiminnasta määräämisestä, näyttäytyy aineistossa?
4. Miten valta mahdollisuutena, osaamisena ja valtana johonkin profiloituu aineistossa?
5. Miten valta dominointina tai hegemoniana esiintyy aineistossa? Löytyykö aineistosta esimerkkejä Foucault-vallasta?
6. Tutkitulle ajanjaksolle sijoittuu keskustelu perustuslain uudistamisesta ja siirtymä presidenttikeskeisestä järjestelmästä kohti parlamentarismia. Muista debateista poiketen tässä ei keskustella niinkään vallan käytöstä ja sen mahdollisista ongelmista, vaan siitä kenellä *tulisi* olla valtaa. Tästä nousee kysymys siitä, miten kiista perustuslain muuttamisesta ja presidentin valtaoikeuksien rajaamisesta väritti vallasta puhumista.

AINEISTO JA SEN ESIKÄSITTELY

Aikaisempi suomalainen vallan käsittehistoriaa koskeva tutkimus perustuu pääosin suhteellisen suppeiden ja osin satunnaistenkin aineistojen käyttöön (Hyvärinen 2003; Korhonen 1990; Räsänen 1998). Tämän artikkelin aineistona on Eduskunnan muistitietoarkiston 378 suomenkielistä,

vailla erityistä käyttökieltoa olevaa litteroitua haastattelua vuosilta 1988–2018, yhteensä noin 11 887 948 sanaa. Arkiston 26 puhtaasti ruotsinkielistä haastattelua jätettiin pois tästä analyysistä, ja osa johtavien poliitikkojen haastatteluista ei ole vielä tutkimuksen käytettävissä. Haastattelut on kerätty runsaan 30 vuoden aikana, jolloin Neuvostoliitto hajosi, Suomi liitettiin Euroopan unioniin ja toisaalta eduskunnan ja pääministerin asema vahvistuivat erityisesti vuoden 2000 perustuslaissa (Jyränki 2006, 151–177). Haastatteluja ei ole tehty tapahtumahetkellä, vaan vasta edustajakausten jälkeen, jolloin kuvatuista tapahtumista on saattanut kulua useita kymmeniä vuosia. Haastateltavat ovat kuuluneet eduskunnan jättäessään SDP:hen (25,4 %), kokoomukseen (21,7 %), keskustaan (21,2 %) tai muihin puolueisiin (31,7 %). Käytämme haastatteluista lyhyiden vuoksi termejä ”veteraani” tai ”edustaja”, joilla viittaamme aina entisiin kansanedustajiin.

Haastatteluprojekti aloitettiin Eduskunnan kirjaston yhteydessä vuonna 1988 ja se on koonnut kansainvälisesti katsoen merkittävän aineistokokonaisuuden, jonka käyttö ei ole ollut kovin aktiivista (Graae ja Hietala 1994). Vastaavanlaisia keruita on tehty tietyistä vain Yhdysvalloissa ja Britanniassa (Ihalainen 2020). Haastattelijoina suomenkielisissä haastatteluissa on ollut 17 historiantutkijaa. Haastatteluprojektissa valinnan kriteereinä on ollut muun muassa edustajakauden pituus, ikä ja saavutukset. Nämä kriteerit ovat osittain tulkinnanvaraisia, mutta ratkaisut on tehty Eduskunnan kirjaston projektissa. Haastattelijat perehtyvät etukäteen haastateltavan uran vaiheisiin, poliittisen historian käännteisiin ja julkisista lähteistä saataviin dokumentteihin varmistaakseen luotettavan tiedonsaannin. He tarkastavat litteroinnit ja luovat niille sisällysluettelot ennen arkistointia. Aineiston litteroinnista vastaavat eduskunnan pöytäkirjatoimiston työntekijät ja litteroinnin yhteydessä haastatteluja editoidaan kevyesti selkeyden vuoksi (Graae ja Hietala 1994, 94–113; Teräs ja Koivunen 2017, 207).

Edustajien haastatteluja ei voida tutkia irrallisina, omaehtoisina lausumina. Haastattelut ovat aina vuorovaikutuksen tuloksia, joihin haastattelijat ja heidän kysymyksensä, tyyliensä ja eleensä jättävät aktiivisen vaikutuksensa (Holstein ja Gubrium 1995; Kosunen ja Kauko 2016; Mishler 1986; Ruusuvuori ja Tiittula 2017). Historioitsija Michael Frischin (1990) termein kyse on *yhteisestä tekijyydestä*, jossa haastattelijat ja haastateltava pyrkivät molemmat hallitsemaan keskustelun kulkua (ks. Hatavara ja Teräs 2018). Kansanedustajat ovat tietysti tottuneet pitämään puolensa haastattelijoiden kanssa, eivätkä aina suostu haastattelijan ehdotuksiin, mutta niissäkin tapauksissa vastaukset syntyvät vuorovaikutuksen tuloksena. Haastattelut on toteutettu lähinnä teemahaastattelun (Hirsjärvi ja Hurme 2001) ja eliittihaastattelun (Alastalo ym. 2017; Mykkänen 2001) otteella, haastateltavien näkemyksiä haastaen.

Sanamäärältään aineisto vastaa lähes 1 500 *Politiikka*-lehden täysimittaista artikkelia. Aineisto on liian laaja, jotta se voitaisiin käydä systemaattisesti läpi pelkästään laadullisen tutkimuksen menetelmin ja otteita käsin poimien. Kaikki valtalauseumat on siten poimittu koneellisesti lähempää analyysia varten. Tässä tutkimuksessa aineiston käsittelyä varten rakennettiin hakukone, jolla voidaan tehokkaasti hakea sanatyyppeiden esiintymiä ja laskea aineiston erilaisia ominaisuuksia. Yleensä hauissa pyritään käyttämään hakusanoja perusmuodoissaan, jolloin samat sanat tunnustetaan huolimatta eri aika-, sija- ja muista taivutusmuodoista. Valtapuhetta analysoidessa hakusanojen sekä niitä ympäröivien sanojen kieliopilliset ominaisuudet kuuluvat keskeisiin analysointi- ja hakukriteereihin. Jotta haastatteluista olisi mahdollista löytää kunkin sanatyypin kaikki esiintymät taivutuksesta riippumatta, tekstit palautettiin tiedon-

syöttövaiheessa perusmuodoiksi jäsentämällä ne kieliopillisesti. Tarkempi kuvaus tietokannasta, hakujärjestelmästä ja koko digitaalisesta prosessista löytyy julkaisussa Andrushchenko ja kollegat (2021).

Laadullisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa käytiin läpi kaikki aineiston valtaotteet. Laadullisen analyysin kannalta yli 3 500 mainintaa on valtava määrä. Valta valtion merkityksessä (ulkovallat) ja rutiinimaiset valta välineenä -toteamukset jätettiin aluksi sivuun ja loput otteet koottiin uuteen, yli 200-sivuisen tiedostoon. Tätä rajatumpaa korpusta luettiin useampaan kertaan, tarkastelemalla erityisesti vallan arvottamista, käsitteen soveltamisalaa ja puhujan omaa suhdetta valtaan. Viimeisessä vaiheessa luenta keskittyi aineiston ja teoriakeskustelujen yhteyksien paikantamiseen.

”VALLAN” MÄÄRÄ

Tulosten arvioinnissa on syytä muistaa, että lukumäärä ei sellaisenaan tarkoita käsitteen merkittävyyttä. Käsitteen harvinainen ja poikkeava käyttö erityisessä tilanteessa tai puheaktissa saattaa olla tulkinnallisesti olennaista. Käsitteiden määrät kertovat kuitenkin kielellisestä välineistöstä, jonka avulla veteraaniedustajat rutiinimaisesti jäsentävät poliittista uraansa ja historiaansa. Toiseksi tämä aineisto ei edusta ajankohtaisen poliittisen kamppailun vaan sen jälkikäteisen arvioinnin kieltä.

Tutkimuksessa on aikaisemmin esitetty, että *social power*² olisi hyvin yleinen käsite ja esiintyisi useammin kuin esimerkiksi *society* tai *politics* (Haugaard ja Clegg 2009, 1).

Mutta mikä on paljon ja mikä on vähän? Määrällisen analyysin puitteissa voimme vastata kysymykseen sekä sanastollisella (suhde yleisimpien substantiivien esiintymiin) että käsitteellisellä (suhde muiden poliittisten käsitteiden esiintymiin) tasolla. Tiedon louhinta mahdollistaa yksinkertaisimmillaan kaikkien valtalausumien paikantamisen ja niiden yleisyyden arvioimisen.

Laskimme artikkelia varten kaikkien substantiivien esiintymismäärät aineistossa. Eniten mainintoja saavat sellaiset arkipuheen sanat kuin ”asia” (62 689), ”aika”, ”vuosi” ja ”tapa”. *Käsitteet liikkeessä* -antologia (Hyvärinen ym. 2003) eritteli joukkoa keskeisiksi arvioituja Suomen poliittisen kielen käsitteitä. Niistä yleisin oli tässä aineistossa 7. yleisimpänä ”puolue” (25 376 esiintymää). ”Politiikka” (10 609) oli sijalla 22. ”Kansa” löytyy vasta sijalta 86 (4 036), ”poliitikko” sijalta 88 (3 961).

Taulukko 1. Valittujen käsitteiden yleisyys haastatteluissa

Käsite	Lukumäärä	Järjestysluku
Puolue	25 376	7
Politiikka	10 609	22
Kansa	4 036	86
Valtio	3 703	92
Valta	3 506	98
Yhteiskunta	3 007	118
Kansalainen	1 506	248
Demokratia	1 007	349
Kansanvalta	398	773
Vallankumous	203	1 363

Järjestysluku kertoo valittujen käsitteen sijoituksen aineiston kaikkien substantiivien joukossa.

”Valta” ylittää juuri sadan yleisimmän substantiivin joukkoon (98.) yhteensä 3 506 maininnalla. Mitenkään harvinainen ”valta” ei silti ole. Esimerkiksi ”yhteiskunta” saa vastaavasti 3 007 mainintaa (118.) ja ”kansalainen” vain 1 506 (248.). Veteraaniedustajat suosivat siis konkreettisia termejä (puolue, hallitus) politiikan teoreettisempien käsitteiden (valta, demokratia) asemesta. ”Valta” esiintyy lisäksi monissa relevanteissa yhdyssanoissa (puoluevalta, yksinvalta), mutta näitä on hankala laskea yksiselitteisesti asiaankuulumattomien löytöjen takia (valtava, Harjavalta, Itävalta). ”Tasavalta” on potentiaalisesti hyvin merkittävä, jos erottelua tehdään valtiomuotojen välillä, mutta yleisin muoto ”tasavallan presidentti” ei.

Haastattelijoiden toiminta vaikuttaa olennaisesti valtapuheen määrään. ”Ajatuksia vallasta ennen, aikana ja jälkeen edustajakauden” oli yksi haastattelurungon alateema (Graae ja Hietala 1994, 106–108). Haastattelijat alkoivat aktiivisesti kysyä valtaan liittyvistä kokemuksista noin vuodesta 1992 lähtien ja vuonna 2010 viralliseen haastattelurunkoon lisättiin laajennettu valta-teema. Jorma Kallenaution (2020) mukaan vallasta kiinnostuttiin Arvo Salon haastattelun ansiosta. Haastateltavat eivät tyypillisesti puhu oma-aloitteisesti vallasta, vaan vasta haastattelijan ehdotettua vallan näkökulmaa. Haastattelijat tekivät tämän usein myös varsin painokkaasti, kuten Jorma Kallenaution haastattellessaan Lauha Männistöä (skdl.). Otteiden lopussa mainitseminen edustajan nimen, puoluekannan ja haastatteluvuoden. *Kursivoinnit* käyttämässämme otteissa ovat kaikki kirjoittajien lisäämiä.

Kallenaution: Tuure Junnila sanoi aikanaan, että ”*valta* turmelee ja *ehdoton valta* turmelee ehdottomasti”. – Että valta kyllä turmelee myös poliitikkoja ja sen joutui varmaan myös havaitsemaan?

Männistö: Minun on hirveän vaikea sillä tavalla ajatella, että minä pystyisin sanomaan, että nyt tuo on turmeltunut poliitikko, kun se on käyttänyt *valtaa* väärin. (Männistö, skdl., 1995.)

Haastattelija ehdottaa tässä paitsi vallan käsitettä myös aivan tiettyä, Tuure Junnilan (kok.) eduskunnassa esittämää valtakäsitettä. Kyseessä on selvästi *power over* -käsitys, ei valta johonkin. Haastattelija tarjoaa Junnilan arvion tosiasiana ja ehdottaa, että Männistö *joutui varmasti myös havaitsemaan* tämän tosiasian.

Aivan kaikki veteraanit eivät puhuneet vallasta, varsinkaan ennen kuin haastattelun runkoon liitettiin kysymyksiä vallasta ja veteraanien odotettiin ottavan asiaan kantaa. Haku löysi valtapuheita 352 edustajan haastattelusta, kun tutkittuja haastatteluja oli yhteensä 378. Haastattelijan vaikutus on tässäkin selvä, sillä eniten haastatteluja tehneet Kallenautio ja Tapani Kunttu kysyivät aiheesta johdonmukaisesti. Voisi olettaa, että haastattelut, joissa valta ei lainkaan esiinny, sijoittuivat ennen vuoden 1992 haastattelurungon täydennystä. Näin ei kuitenkaan ole. Vaikka haastattelija ottaakin vallan käsitteen esille, veteraanit saattavat sivuuttaa sen. Myöskään haastattelurunko ei aina vastaa toteutuneita haastatteluja. Vuodelta 2017 löytyy haastattelu, jossa sen paremmin haastattelija kuin haastateltukaan eivät käytä valtasanoja. Haastattelijat ovat ilmeisesti etukäteen sovittaneet sanastoaan ja kysymyksiään haastateltavan ja oman kiinnostuksensa mukaan. Aineistosta löytyy yhteensä kuusi haastattelua, joissa valta toistuu 11–14 virkkeessä jo kysymyksissä. Valtapuheen määrä perustuu siis suurelta osin haastattelijan valintoihin ja odotuksiin.

Koska kysymisen tapa vaihteli, on vaikea puhua mistään selkeästä trendistä valtapuheen määrässä. Laskimme ensin vuosittaiset valtavirkkeiden määrät, jotka näyttivätkin nousseen kohti tutkimuskauden loppua. Seuraavaksi valtavirkkeiden määrä jaettiin vuoden kaikkien haastatteluvirkkeiden määrällä. Tuloksista saattoi havaita, että vuosien 1992 ja 2010 haastattelurunkojen muutoksen jälkeen maininnat jonkin verran lisääntyvät, mutta mitään yhtenäistä trendiä ei synny. Vuosittaiset erot ja erot haastateltavien välillä ovat sen sijaan suuria. Eniten mainintoja, 61, löytyi Risto Kuisman (sd.) haastattelusta. Seuraavat listalla olivat Mikko Elo (sd., 46), Tuija Brax (vihr., 35), Antti-Veikko Perheentupa (sd., 33), Kaarlo Pitsinki (sd., 31), Veikko Vennamo (smp., 28), Jouko Skinnari (sd., 26) ja Raino Westerholm (skl., 24).

VALTA JA SEN ARVO

Haastateltavat jakautuivat selkeästi sen suhteen, miten hyvänä, välttämättömänä tai haitallisena ilmiönä valtaa pidetään. Vallan turmelevuus nousee keskeisesti esiin Urho Kekkosen kriitikoiden parissa:

Oliko se nyt lordi Actonin vai kenen kuuluisa lausuma, että *valta* turmelee ja ehdoton *valta* ehdottomasti. (Tuure Junnila, kok., 1989.)

Kaarlo Pitsinki (sd., 1996) toistaa Junnilan toteamuksen lähes sellaisenaan. Valta toisilla ja valta itsellä tai omalla puolueella ovat eri asioita. Toistuvasti edustajat kuitenkin toteavat vallan myös välttämättömäksi osaksi politiikkaa:

Ja semmoinen poliitikko, jolla ei ole *valtaa* tai *vaikutusvaltaa*, niin ei hän ole tavallaan poliitikko, että pystyisi viemään eteenpäin niitä asioita, joita haluaa. (Riitta Jouppila, kok., 2002.)

... politiikassa pyritään *valtaan* eikä sieltä pois (Ulf Sundqvist, sd., 2005.)

Maan asioiden hoitaminen omien ja kannattajien tavoitteiden mukaisesti vaatii siis valtaa. Tai vielä yleisemmin: ”Ei ole mitään semmoista järjestynyttä toimintaa, jota voisi toteuttaa ilman valtaa”, kuten SDP:n Antti-Veikko Perheentupa (1997) kiteyttää. Poliitiikkaa ei voi tehdä eikä luovuttuja asioita ajaa, ellei ole valtaa. Tämän yleisesti toistetun valtarealismen vastapainona löytyy myös periaatteellista ja normatiivista kaiken vallan tuomitsemista. Kallenaution haastattelema Jukka Tarkka rakentaa vahvan kontrastin ajattelun, keskustelun ja vallan välille:

...tämän nuorsuomalaisuuden ideahan on se, että siinä pyritään hakemaan asiakeskeisiä ratkaisuja ja tietämiseen, osaamiseen ja näkemyksellisyyteen perustuvia ratkaisuja, ja ratkaisujen pontimena ei ole se, mikä politiikassa tavallisesti on, eli *vallan* hankkiminen itselle ja omalle porukalle, ja että – – oikeastaan kaikki asiat ovat kaupan vaan tämän *vallan* maksimoimiseksi. (Tarkka, nuors., 2007.)

Kun monet edustajat korostivat asioiden osaamisen, tietämisen ja verkostoitumisen ratkaisevaa roolia vallan saamiselle, Tarkka näkee nämä asiat vastakohtina. Hän paheksuu lähtökohtaisesti muita puolueita ja edustajia siitä, että nämä hakevat valtaa omalle porukalle. Samalla hän näkee nuorsuomalaisten tavoitteet ihanteellisessa valossa: ”pyritään hakemaan asiakeskeisiä ratkaisuja”, jotka vielä perustuvat ”osaamiseen ja näkemyksellisyyteen”. Tämä on perinteistä politiikan retoriikkaa, jonka Veikko Vennamo (1972) teki tunnetuksi ”asialinjalalla” politikoinnin nimissä. Tässä retoriikassa itse toimitaan asiapohjalta, kun taas vastustajat poliittisista, ideologisista tai vallan tavoitteluun liittyvistä syistä. Tarkalta puuttuu ajatus tavoitteiden moninaisuudesta ja ristiriitaisuudesta, siksi myös ajatus politiikasta sovitteluna ja kamppailuna erilaisten etujen ja toiveiden välillä. Riittää, kun asiantuntija osoittaa asiapohjalta oikean ratkaisun. Tarkka päätyy kuvaamaan ulkopuolisuuttaan monien oppositioryhmien kuluttamalla kielellä:

...oli kiva olla siinä mukana näkemässä sitä vähän niin kuin sisältä päin, vaikka emmehan me koskaan päässeet *vallan todellisiin kabinetteihin* sisälle... (Tarkka, nuors., 2007.)

Tarkka ajattelee vallan sijaitsevan kabineteissa, valtaan myönteisesti suhtautuvat puhuvat verkostoista. Kuten Yläjärvi (kesk., 1998) toteaa, ”Aina epäillään, että se valta on siellä, missä minä en ole”. Vallan moraalinen kritiikki saattaa perustua myös kokonaan toisenlaisiin syihin. SKDL:n edustaja Inger Hirvelä-López arvioi valtaa näin:

...minulle selvisi, että minä en *poliittisesta vallasta* pidä, että minä en sitä itselleni halua. Se oli jotenkin ahdistavaa. Ja minä näin, miten ihmiset muuttui, niin kuin kaikki ne ihmiset, joilla oli *valtaa*, niin minä niin kuin näin, miten he muuttuivat.

Niin, minä uskon näin, että en nähnyt, että se valta on se ainoa tapa muuttaa yhteiskuntaa, vaan että yhteiskuntaa voi muuttaa myös *vaikuttamalla*. (Hirvelä-López, skdl., 2006.)

Hirvelä-López ei käytä monikkomuotoa, jolla hän voisi viitata koko SKDL:n ryhmän tai sen enemmistöryhmän valtaan budjeteista tai laeista päätettäessä. Hän ei siis välttämättä vastustaisi Sundqvistin tiivistystä ”politiikassa pyritään *valtaan* eikä sieltä pois”, vaan hän puhuu nimenomaan omasta roolistaan. Omalta kannaltaan hän ei usko, että ”valta on se ainoa tapa muuttaa yhteiskuntaa”, sillä sitä voi tehdä myös ”vaikuttamalla”. Valtaan neutraalisti ja myönteisesti suhtautuvat edustajat katsovat päinvastoin, että kansanedustajan valta on juuri tätä, vaikutusvaltaa tai arvovaltaa. Hirvelä-López viittaa ”vallalla” nimenomaan asemavaltaan ja toimeenpanovaltaan. Tähän sopii luontevasti havainto siitä, että tällaisessa vallassa olevat henkilöt muuttuvat ihmisinä, turmeltuvat.

Valta on hankala ilmiö myös Vasemmistoliiton puheenjohtajana ja ministerinä toimineelle Claes Anderssonille Kallenaution haastattelussa:

Kallenautio: Varmaan koitte itsenne myös vallan käyttäjäksi. Puolueen puheenjohtajan on melkein turha toistakaan väittää.

Andersson: Se oli minusta tyydyttävää ja nautinnollista. Mutta se *itse valta* usein oli sellaista, että piti osallistua päätöksiin, jotka yleensä oli hankalia. Olkoon ne sitten leikkaussäästöpäätöksiä tai nimityksiä, mitä tahansa. Niin minä en kyllä ainakaan siitä nauttinut, koska sitä tuli sitten niin paljon turpiin *tästä vallan käytöstä*, että ei se nyt ainakaan pelkästään ollut mikään nautinto käyttää *sitä valtaa*. Että jos nyt on ollut mukana tekemässä päätöstä työttömyysturvan leikkauksesta, niin ei *siitä vallasta* hirveästi nauti – kyllä se enemmän siis se vastuu sitten rassaa. Enkä minä ole sitä *ns. valtaa* kyllä sen jälkeen, kun minä lopetin, niin en ole kyllä lainkaan ikävöinyt. (Andersson, vas., 2001.)

Tämä on varsin paradoksaalinen lausuma. On helppo ymmärtää, että Vasemmistoliiton ministerille ei ollut nautinnollista tehdä leikkauspäätöksiä. Mutta kuvattu tilanne voitaisiin yhtä hyvin kuvata ministerin vallan vähäisyyden näkökulmasta, sillä ilmeisestikään Andersson ei voinut tehdä sellaisia päätöksiä kuin olisi halunnut. Toisin kuin esimerkiksi Osmo Soininvaara omassa haastattelussaan, Andersson ei iloitse päätösvallastaan oman ministeriön sisällä, vaan asettaa itsensä hallituksen sisälle ja näyttää valtansa rajallisuuden. Otteen lopussa Andersson toteaa, että hän ei ole jälkeinpäin ikävöinyt tätä ”ns. valtaa”. Tämä hienovarainen kyseenalaistus ehdottaa, että koko pohdinta on vahvasti (itse)ironinen vastaus haastattelijan ”on melkein turha toistakaan väittää” -haasteeseen. Andersson ei ryhdy väittämään vastaan, mutta onnistuu silti vähäeleisesti kuvaamaan oman valtansa rajallisuuden.

Ilkka-Christian Björklund (sd., 2008) tiivistää vallitsevan neutraalin, mutta varauksellisen suhteen valtaan: ”... politiikka tulee toimeen ilman *valtaa* yhtä vähän kuin talous tulee toimeen ilman rahaa –”. Tämä on lähes suora viittaus Parsonsiin (1963, 236), joka rinnastaa vallan ja rahan välttämättöminä vaihdon välineinä. ”Mutta *vallankäyttöön* liittyy niin paljon semmoisia vastenmielisiä mekanismeja, että tavallaan *se vaikutusvalta*, tämä tämmöinen ikään kuin jatkuva kovien kyynärpäiden ympäröitynä olemisen on aika tuskastuttavaa”, Björklund jatkaa.

Kaikkein myönteisintä tulkintaa vallasta edustaa vanha suomalainen valta oikeutena, joka kuuluu täysivaltaisille aikuisille (Hyvärinen 2003, 65–71). Tämä Aleksis Kiven aikaan saakka yleinen tulkinta pilkahtaa kertaalleen aineistossa Uno Raatikaisen (sd., 1988) haastattelussa. Raatikainen oli eduskunnassa, kun toinen saman seudun mies kysyi, voisiko hänkin asettua ehdolle tulevissa vaaleissa. Raatikainen vastaa:

Sinulla on ihan valta niin kuin minullakin ruveta tai kieltäytyä. – – Minä sanoin, että sinulla on valta tehdä niin kuin haluat. – – Sinulla on itsellä valta, ratkaise itse. (Raatikainen, sd., 1988.)

Tämä valta yksilön oikeutena ei ole Dahl-valtaa tai Wiberg-valtaa, jolla määrättäisiin toisten tekemisistä. Yhtä huonosti se sopii vallan kolmansiin tai neljänsiin kasvoihin. Sen sijaan se on kyllä valtaa johonkin, valtaa tehdä oma poliittinen ratkaisunsa.

EDUSTAJAT ILMAN (MÄÄRÄYS)VALTAA?

Kansalaiset näkevät kansanedustajat tyypillisesti poliittisen eliitin, maan valtaeliitin jäseninä (Ruostetsaari 2017, 35–37). Suomen perustuslain (2000) 2 § toteaa ykskantaan: ”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta”. 3 § puolestaan toteaa, että ”hallitusvaltaa käyttävät tasavallan presidentti sekä valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta” (Jyränki 2006, 172–177). Jaakko Nousiainen (2006, 333) täsmentää, että ”eduskunnan valta voi olla (1) instituution valtaa, (2) hallitusrintaman kabinettiin kohdistuvaa ohjaavaa ja valvovaa valtaa, (3) opposition vaihtoehtoja esittävää ja hallituspolitiikkaa korjaavaa valtaa, sekä (4) alatasolla myös yksittäisen edustajan kyvyistä ja roolista johtuvaa valtaa”. Eduskunnalla, hallitusrintamalla ja oppositiolla on valtaa, mutta kokeeko yksittäinen edustaja sen? Pariettin tapaan Nousiainen nostaa esiin osaamisen yksittäisen edustajan vallan ehtona. Tästä poiketen lukuisat veteraanit korostavat, että heillä ei ollut valtaa.

Kallenautio: Miten itse suhtauduit valtaan ja vallankäyttöön poliitikkoaikana?

Lindroos: Kyllä minä aika varovasti poliitikkona, mutta pääluottamusmiehenä minä käytin *valtaa*, mutta en minä poliitikkona. (Reijo Lindroos, sd., 2003.)

Myös kaksi muuta ammattiyhdistystaustaista edustajaa kertovat suuremmasta vallankäytöstä liitoissa (Risto Kuisma, sd., 2013 ja Ilkka Joenpalo, sd., 2007). Kokoomuksen Aino Pohjanoksa (2000) vastaa valtakysymykseen seuraavasti:

Eduskunnassa *valta* ei ole konkreettista; opettajankoulutuslaitoksessa on. Minä tein selviä valtapäätöksiä – –. Minä olin eduskunnassa pelkkä nappula, josta ei koskaan kukaan nähnyt, mitä nappulassa loppujen lopuksi oli, joka tämän ja tämän rahan toi. (Pohjanoksa, kok., 2000.)

Vihreiden Osmo Soininvaara (2015) puhuu puolestaan kaupunginvaltuutetun *konkreettisesta* vallasta verrattuna kansanedustajan vähäiseen valtaan. Sen vastakohtana Soininvaara korostaa sitä, miten yllättynyt hän oli ministerin vallan laajuudesta. Vastaavia kommentteja kansanedustajan vallan vähäisyydestä esittävät monet edustajat kokoomuksesta SKDL:ään. Myös Mikael Jungnerin (sd., 2017) arvio vallan jakautumisesta eduskunnassa tukee edellä olevia kommentteja. ”Rivikansanedustajilla” ei hänen mielestään ole valtaa, toisin kuin puolueiden ja eduskuntaryhmien puheenjohtajilla, sillä ”... *valta* tulee sen position kautta”.

Yksi tulkinta tilanteesta voisi olla, että nämä kansanedustajat vähättelevät valtaansa. Haastattelijat saattoivatkin ehdottaa tätä tulkintaa, tässä yksi esimerkki:

Krekola: Minä kun olen lukenut näitä muita veteraanihaastatteluja, niin tämän tyyppiseen kysymykseen tulee vähätteleviä vastauksia, että *valta* on aina jossain muualla, että minulla ei ole sitä. Minusta on rehellistä sanoa, että on ollut *valtaa* myös.

Ojala: Se on tietysti hirveän suhteellista, mitä sillä *vallalla* tarkoitaa. (Outi Ojala, vas., 2010.)

Ojalan vastaus tukee tämän artikkelin perusajatusta. Valta on moniselitteinen käsite, eikä ole takeita siitä, että haastattelijat ja haastateltavat jakaisivat saman ymmärryksen.

Edellä olevat puheenvuorot tukevat käsitystä, että monet kansanedustajat ymmärtävät vallan ensisijaisesti *määräysvaltana* ja yksilölle kuuluvana oikeutena tehdä muita sitovia päätöksiä (Wiberg-valta). Niissä tukeudutaan Dahlin valtakäsitykseen, jossa valta on mahdollisuutta päätöksentekoon vastoin toisten tahtoa. Näyttää siis siltä, että suuri osa kansanedustajista ei joko näe eduskunnan päätehtävää, lakien säätämistä ja budjetista päättämistä, ensinkään valtana tai vaihtoehtoisesti koe itse vaikuttavansa niihin. Usein toistuvien näkemyksien mukaan eduskunnan valta sekä budjetin että lakien valmistelussa onkin siirtynyt milloin hallitukselle, milloin virkamiehille, taloudelle, EU:lle tai puolueille (ks. Jyränki 2006, 177).

OSAAJAN VALTA

Oman ja koko eduskunnan vallan vähättelijät ovat hienokseltaan vähemmistönä haastateltujen joukossa. Edustajat tekevät usein eron säädetyn *asemavallan* ja tosiasiallisen, *henkilökohtaisen vallan* välillä. Usein toistuva huomio on eduskuntaryhmien puheenjohtajien asemavalta, joka saattaa olla jopa suurempi kuin tavallisen ministerin. Valiokuntien – erityisesti valtiovarainvaliokunnan – jäsenyydet, puheenjohtajuudet ja jaostopaikat kuuluvat todetun asemavallan piiriin. Puoluejohdon jäsenyys tuo sekin asemavaltaa, eri puolueissa ja eri aikoina vaihtelevalla painolla. Vallan ymmärtämisen kannalta kiinnostavin keskustelu käydään silti näihin asemiin pääsemisestä ja vaikuttamisesta niiden ulkopuolella. Yksi informatiivinen keskustelu käydään Vesa Koskimaan tekemässä vihreiden kansanedustajan ja ministerin Tuija Braxin haastattelussa.

Koskimaa: Missä on vallan ydin eduskunnassa?

Brax: Hallituspuolueiden johdossa on kaikista suurin *vallan* ydin, ellei jossain eduskuntaryhmässä ole tosiasiallisesti piilojohto, mutta yleensä ei ole. Sitten se seuraava kierros on kyllä yksittäisten ryhmien voimakkaat, joko hyvät verkostoitujat tai voimakkaasti asiantunnein tilannetta niin hyvin hallitsevat, että heitä ei tosiasiallisesti voida ohittaa. Eli nämä kaksi tämmöistä rinkiä täällä talossa ovat semmoisia, joilla sopivilla yhteistyötaitoilla on enemmän *valtaa* kuin kenelläkään muulla. *Yksin täällä ei ole kellekään yhtään mitään valtaa.* (Brax, vihr., 2017.)

Brax ei valittele sitä, että hänellä ei ollut kansanedustajana valtaa, toisin kuin ministerinä. ”Yksin täällä ei ole kellekään yhtään mitään valtaa” on aidosti poliittinen arvio sikäli, että se sitoo kansanedustajan vallankäyttäjänä 200 edustajan ja lukuisten asemanhaltijoiden verkostoon, eikä korosta yksinään päättämisen paikkoja. Siinä Braxin tulkinta muistuttaa Arendtin käsitystä vallasta, joka korostaa yhdessä toimimista. Muodollisista asemista riippumattomasti valtaa saavat Braxin mukaan kaksi ryhmää: ”aktiiviset verkostoitujat” ja ne, joilla on ohittamatonta, asiantunneista asiantunneista kulloisessakin kysymyksessä. Hän lisää, että ”joka eduskunnassa [on ainakin] 20–30 kansanedustajaa, joilla läheskään kaikilla ei ole edes mitään muodollista mandaattia ryhmän tai jonkin valiokunnan johtajana, joilla on tosiasiallista valtaa ihan hirveän paljon”.

Brax ei ole näkemyksineen yksin. Kokoomuksen entinen puheenjohtaja ja pääministeri Harri Holkeri (1999) korostaa sitä, miten suomalaisessa järjestelmässä ”valta on hyvin pieninä palasina” ja vaatii yhteistyötä ja kokoamista, että ratkaisuja syntyy. Ilkka Suominen, hänkin entinen kokoomuksen puheenjohtaja, muotoilee ajatuksen seuraavasti:

Jollakin on eduskunnassa erittäin paljon *valtaa*, kun se sukkuloi ja rakentaa verkkoja ja osaa neuvotella puolueensa sisällä ja saa, jos on innokas lainsäätäjä, muutoksia tai lisäyksiä lakeihin. Ja toisella ei ole puupennin vertaa *valtaa*, jos ei hän osaa sitä eikä halua käyttää. Se on ihan tämmöistä yksilön omaan älykkyyteen, ahkeruuteen, sinnikkyuteen liittyvää. Ei siellä muuten mitään *valtaa* ole, ei. (Suominen, kok., 2006.)

Valtaan tarvitaan siis sukkulointia, verkkojen rakentamista, neuvottelua, älykkyyttä, ahkeruutta ja sinnikkyyttä. Jos näitä puuttuu, valtaakaan ei välttämättä ole. Tämä käsitys on vastakkainen Jungnerin ajatukselle puhtaasti asemaan perustuvasta vallasta.

Kun Suominen nosti esiin erilaisia yksilön piirteitä vallan saamisessa, Holkeri sijoittaa vallan käytön monen toimijan mutkikkaaseen verkostoon. Valta on lähtökohtaisesti murusina, täytyy olla mukana ja yhdistellä asioita. Tämä näkemys ei tietenkään rajoitu vain kokoomukseen. SDP:n Jukka Mikkola (2007) ja keskustan Mirja Rynnänen (2008) liittävät edustajan vallan vahvasti ryhmissä ja yhdessä toimimisen taitoon. Sinikka Hurskainen (sd., 2013) vastaa kärkevästi valitukseen vallan puutteesta: ”...tekisi mieli huutaa, että hei haloo, sinä et tiedä, miten vaikuttaa”.

Osaaminen voidaan tietysti nähdä myös epäilyttävänä. Risto Kuisma (sd., 2013) arvelee, että hän ei ollut ”niin juoni” eikä ”pitkäpinnainen”, että olisi pitänyt suunsa kiinni omista näkemyksistään, kunnes olisi ollut ”ministeri tai joku puolueen puheenjohtaja tai eduskuntaryhmän puheenjohtaja”. Valtaa saa siis juonimisen, ei osaamisen ja yhdessä tekemisen kautta. Sinikka Lintokomies-Pohjolan (kok., 1991) mukaan puoluetuomiston ”nuoleskelu” auttoi tehtäviin pääsyyn.

Arja Alho (sd.) puolestaan lisää politiikan taitoon vahvan ajallisen aspektin, jonka mukaan valta ei ole pysyvää tai staattista. Alho jatkaa:

[Valta] edellyttää juuri sitä, että on *aina askelen edellä*. Silloin, kun asiat ovat jo *jumissa*, niin sitten ei ole minulla *valtaa*, mutta niin kauan kuin kaikki on vielä *mahdollista*, niin silloin on tosi paljon valtaa. (Alho, sd., 2011.)

Ajatus toiminnan oikea-aikaisuudesta, ”ennen kuin asiat ovat jumissa”, liittyy luontevasti Palosen (2019) tulkintaan poliittisesta vallasta pelivarana ja tilanteisena mahdollisuutena, eikä jatkuvasti käytössä olevana käskemisen ja päättämisen oikeutena. Pariettin (tulossa) ja Nousiaisen (2006) korostama vallan ja osaamisen kiinteä suhde saa näin tukea kokeneiden poliitikkojen arvioissa. Toivo Yläjärven (kesk., 1998) tiivistys, ”Niin se *valta* on tietysti *mahdollisuus* vaikuttaa” liittää vallan Pariettin ja Palosen ehdottamaan mahdollisuuden näkökulmaan.

ARVOVALTA JA VAIKUTUSVALTA

Veteraaniedustajat käyttävät toistuvasti käsitteitä arvovaltaa ja vaikutusvaltaa kuvaamaan tosiasiallista, asemasta riippumatonta valtaa. Pitkäaikainen kansanedustaja ja entinen ministeri Seppo Kääriäinen (kesk.) tiivistää arvovallan roolin Twitterissä: ”Lenkillä mietittyä: Valtaakin merkittävämpää on arvovalta – sillä se syntyy ilman pykälää.” (Kääriäinen 18.7.2020). Valta ja arvovalta ovat siis Kääriäiselle eri asioita. Eri puhujilla vaikutusvalta ja arvovalta saavat eri merkityksiä. Yhteistä niille on, että niitä kumpaakin käytetään kuvaamaan kansanedustajalle – potentiaalisesti – kuuluvaa valtaa, jos ei aina asemavallan tai toimeenpanovallan vastakohtana, niin kuitenkin siitä erottuvana ilmiönä. Hyvin samanlaisia vastauksia vallan ja vaikutusvallan suhteesta ja eroista löytyy lähes läpi koko poliittisen kentän:

Ja vielä tästä *vallasta*, niin ehkei aina voi sanoa, että niin suoranaista välitöntä valtaa, mutta kuitenkin *vaikutusvaltaa*, että pystyi vaikuttamaan ympäristöönsä niin, että se toimi sitten toivotulla tavalla. (Veikko Pihlajamäki, kesk., 1993.)

... minusta kokemuksellisesti ei sitä *valtaa* ainakaan *välitöntä valtaa* ole, tietynlaista *vaikutusvaltaa* kylläkin. (Antti-Veikko Perheentupa, sd., 1997.)

Nämä edustajat erottavat vaikutusvallan määräysvallasta (Dahl-valta). Edustaja ei voi yksin määrätä ketään, mutta voi oikein toimien päästä osallistumaan yhdessä toisten kanssa päätösten syntymiseen. Vaikutusvalta liittyy tiiviisti tähän eduskunnan monen toimijan ja monen kontekstin tilanteeseen. Oma ryhmä, valiokunnat, suuri sali, suhteet ministereihin, virkamiehiin ja omaan puoluejohtoon muodostavat sen kentän, jonka puitteissa vaikutusvaltaa voi hankkia ja harjoittaa. Ministeri voi harjoittaa omassa ministeriössään toimeenpanovaltaa, mutta jo hallituksen istunnossa vahva rooli vaatii lisäksi vaikutusvaltaa. Vaikutusvalta ja arvovalta liittyvät myös siihen, että edustajat usein vaihtavat uransa aikana paikkoja hallituksesta

oppositioon ja valiokunnasta toiseen. Vaikutusvalta ja arvovalta ovat resursseja, joita edusta- ja kerryttää asemista riippumatta, siinä missä toinen voi olla täysin riippuvainen asemastaan. Valta ja vaikutusvalta toimivat myös erilaisen arvottamisen välineitä, kuten Pirkko Työläjärvelä (sd., 1998): ”Kekkonen oli *vallankäyttäj*ä ja Koivisto hoiti asiat *vaikutusvallallaan* ja siinä on kyllä suuri ero”.

Osassa tapauksissa arvovalta toimii hyvin samaan tapaan kuin vaikutusvalta. Myös sitä voi saada kokemuksen, osaamisen ja verkostojen kautta. Ilkka Suominen käyttää käsitteitä synonyymeinä, Uuno Raatikainen (sd., 1988) korostaa verkostoitumista: ”Arvovalta ei säily ihmisellä yhden puolueen varassa”. Useissa puheenvuoroissa arvovalta poikkeaa vaikutusvallasta kahdella tavalla. Sitä käytetään, usein haastattelijoiden ehdottamana, puhuttaessa koko eduskunnan arvovallasta. Arvovaltaan saatetaan liittää aidosti poliittisia aspekteja, kuten eduskunnan aloiteoikeus tai suhde Euroopan unioniin, mutta toisessa ääripäässä puhutaan edustajien pukeutumisesta, puhetyylistä ja käytöksestä. Koska suomenkielinen yhdyssana sisältää kummassakin tapauksessa ”vallan”, niistä näyttää tulevan käytössä vallan versioita, jolloin niiden merkitys etääntyy esimerkiksi englannin kielen käsitteistä ”*influence*” ja ”*authority*”.

HEGEMONINEN VALTA

Lukesin (2005) radikaali valtateoria sisälsi myös väärän tietoisuuden, eli vastoin omia etuja toimimisen mahdollisuuden. Koska haastatteluissa puhuttiin edustajien omasta toiminnasta eduskunnassa, tällaisia yhteiskunta-analyyseja ei suoranaisesti esiintynyt. Samasta syystä merkkejä Foucault’n tavasta puhua vallasta ei ollut näkyvissä. Jonkin asiantilan vastustamisen nimissä saatettiin puhua ”vasemmistovallasta” (Haukipuro, kesk., 1990), ”tiedotusvälineiden ylivallasta” (Lampinen, kok., 1993) tai ”puoluevallasta” (Haapasalo, sd., 1990). Aina kyse ei ole edes vastustamisesta, sillä Ilkka Taipale (sd., 2012) puhuu nuorten sosialidemokraattien ”hegemonisesta asemasta” terveystalitiikassa.

SKP/SKDL-perinteen piiristä löytyy jyrkempiä tulkintoja vallasta ehdottomana dominointina. Kannanotot liittyvät erityisesti eduskunnan aseman vähättelyyn. Irma Torvi (skdl., 1989) tokaisee kategorisesti: ”Mitäs *valtaa* eduskunnalla sitten on? Ei mitään”. Torven mukaan todellinen valta on talouden valtaa. Valta koko yhteiskuntaa kahtia jakavana luokkavaltana nousi selvimmän esiin Tyyne Tuomisen haastattelussa (1989):

Sitä paitsi haluan tähän vielä sanoa, emme me kommunistit koskaan pyrikään vallankaappaukseen. Me pyrimme vallankumoukseen, ottamaan *valtaa* koko kansalle, emmekä jollekin juntalle, olkoon minkälainen junta vaan. (Tuominen, skdl., 1989.)

Tässä otteessa kiinnostavaa on ”vallan” partitiivimuoto. Kyseessä ei siis näyttäisi olevan yksi hegemoninen valta, joka otetaan kokonaisuudessaan porvaristolta tai suurpääomalta kansalle, vaan vallan mahdollisesti osittainen siirtyminen kansalle. Anna-Liisa Jokinen (skdl., 1995) puhuu maltillisemmin Turun Sanomien ja ”rahavallan otteesta” Turussa. Talouden valta nousi laajasti esiin puhuttaessa 1990-luvun laman jälkihoidosta, jolloin niin sosialidemokraattien kuin

keskustankin edustajat puhuivat talouden ja markkinavoimien liiallisesta vallasta. Peter Muurman (sd., 1999) kiteyttää, että ”laman aikana *valta* luisui uhkaavasti rahan *vallalle*”. Näissäkin oteissa hegemonista valtaa käytetään poliittisen vastustamisen käsitteenä.

VAHVAN PRESIDENTIN KAIPUU

Perustuslain uudistamisen yhteydessä edustajat törmäivät uuteen ongelmaan ja puhetapaan eli joutuvat vastaamaan siihen, kenelle valta kuuluu. Edustaja, joka paheksuu valtaa toisaalla, saattaa hyvin kannattaa lisää valtaa presidentille. Antero Jyränki (2006) ja Heikki Paloheimo (2017) kuvaavat tiukkaa prosessia, jonka myötä vuoden 2000 perustuslaki säädettiin. Sosialidemokraatit vastustivat aikanaan eduskunnan vastapainoksi ja kontrolliksi asetettua vahvaa presidentinvaltaa ja Kekkonen valtakautta sen sovelluksena. 1990-luvulla moni johtavista sosialidemokraateista päätyi kannattamaan vahvaa presidentinvaltaa, koska puolueella oli hyvät näkymät pitää presidentin paikka itsellään. Vaikka Mauno Koivisto presidenttinä käynnisti presidentin valtaoikeuksien rajaamisen, silti hänkin piti kiinni presidentin vahvasta roolista, kuten hänen seuraajansakin. Monen puolueen sisällä kannat jakautuivat perustuslain uudistuksen suhteen. Jyränki (2006) korostaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja sen jäsenten aktiivista roolia – suhteessa Lipposen hallitukseen – siinä, että presidentin valtaoikeuksia rajattiin niinkin paljon ja korostettiin sekä eduskunnan että pääministerin roolia. Tästä prosessista kuuluu kaikuja haastatteluissa, joissa ”vallasta” puhutaan jälleen uudessa mielessä, oikeutena tehdä päätöksiä (Wiberg-valta).

Veikko Vennamo (smp.), joka loi poliittisen profiilinsa 1960- ja 1970-luvulla Urho Kekkonen kiivaana vastustajana, ei myöhemmin kuulunut suurimpiin parlamentarismien kannattajiin. Haastattelussa hän pelottelee ensin Weimarin tasavallan hajanaisuudella ja kiteyttää sitten:

Ei, kyllä täytyy olla yksi, jolla on *valta päättää*, mutta kontrolli ja toivottavasti siihen nyt tässä mennään. (Vennamo, smp., 1992.)

Aluksi SMP:tä edustanut ja myöhemmin keskustaan ja lopulta omaan ryhmäänsä siirtynyt Sulo Aittoniemi oli muutoin Vennamon linjoilla, mutta ihaili avoimesti myös Kekkonen ja hänen tyyliään. Aittoniemen Kekkonen oli ”presidentin näköinen” ja kun hän ”ärähti, niin asia oli sillä selvä” (Aittoniemi, smp./kesk./alk., 2005.). Autoritaarisessa järjestelmässä riittää, kun presidentti ärähtää. Perussuomalaisen Raimo Vistbacka toistaa tämän vahvan johtajan kaipuun, mutta kumartaa samalla parlamentarismien suuntaan:

...vaikka minä parlamentarismia sinällään kunnioitan, mutta se, niin kuin minä olen joskus sanonut, että tulee tilanteita, joissa *jonkun pitää sanoa kaapin paikka niin perheessä kuin muuallakin*, ja valtakunnassa se on kyllä tasavallan presidentti. (Vistbacka, smp./ps., 2012.)

Parlamentarismi näyttää olevan niin vahvasti hyväksytty arvo, että sitä kuuluu nimellisesti kannattaa, vaikka asiallisesti vastustaisikin sitä. Rinnastukset perheeseen ja isännyyteen ovat

kiinnostavia. Ensin oletetaan, että perheessä vallitsee selkeä komentojärjestelmä, jossa yksi lopulta määrää. Arendtin (2002) kielellä tässä korotetaan *oikoksen* järjestys poliittisen maailman esikuvaksi. Vistbacka ei ole kuitenkaan ainoa tai edes värikkäin yksityistalouden puolustaja. Keskustan Jukka Vihriälä ilmoittaa, että hän olisi jättänyt presidentille enemmän valtaa. Nyt häntä harmittaa, että Niinistöllä ei ole sitä valtaa, joka hänellä voisi olla.

...minulla on ollut tällainen vanha talonpoikaisperinne itsessäni, että talossa pitää olla *isäntä*.
Presidentti on minusta tasavallan *isäntä* enemmän kuin pääministeri. (Vihriälä, kesk., 2017.)

Vahvan presidentin kaipuu elää ja moni kokee siirtymän parlamentarismiin suuntaan ongelmana. ”Isäntävallan” periaate on julkilausutun sukupuolittunut toive vahvasta miesvallasta. SDP:n veteraaneista Mikko Elo ja Kari Rajamäki valittivat hekin presidentin vallan kaventumista ja moittivat samalla puoluetoveriaan, oikeusministerinä toiminutta Johannes Koskista väärän kannan läpiviennistä. Myös Mikko Kuoppa (skdl./deva/vas.) epäröi, oliko presidentin valtaoikeuksien kaventaminen lopulta järkevää, kun se vahvisti vastaavasti pääministerin asemaa. Kokonaan toinen kanta on Tuija Braxilla, joka arvioi Niinistön asemaa:

Presidentti Niinistön toiminta on osoittanut, että taas kerran, vaikka valuviat on korjattu, niin silloin jos vahva presidentti ja lammasmaisen hallitus niin haluavat, niin presidentin valtaoikeudet kasvavat yli sen, mitä on ajateltu. – Taas kerran ollaan siinä, että jos meillä on hirveän vahva presidentti, niin hänen tosiasiallinen valtansa on suurempaa kuin juridinen valta. (Brax, vihr., 2017.)

Presidentin aseman lisäksi vallan säätämisen näkökulma koski eduskunnan budjettivaltaa. Vahvaa presidentinvaltaa toisaalla kannattanut Kari Rajamäki oli yksi tiukimmista eduskunnan budjettivallan puolustajista. Rajamäki oli poikkeava myös siinä, että hän ei tyytynyt surkuttelemaan budjettivallan vähäisyyttä vaan otti sen useita kertoja esille eduskuntauransa kiistakysymyksenä, kun ”koko kansanvaltainen järjestelmä, edustuksellinen demokratia edellyttää, että eduskunta käyttää budjettivaltaa ja lainsäädäntövaltaa, eikä ole leimaisin”. Heikki A. Ollila (kok.) erikseen mainitsi omassa haastattelussaan Rajamäen aktiivisuuden budjettivallan puolustajana.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Artikkelissa tutkittiin veteraanikansanedustajien valtapuhetta vuosina 1988–2018 tehdyissä haastatteluissa. Kiinnostuksemme kohteena oli se, millainen väline ”valta” on politiikan toimijoille. Tämä on eri näkökulma kuin se, joka oli Eduskunnan kirjaston hankkeen haastatteluissa, joissa pyrittiin kartoittamaan edustajien vallan määrää ja vallan käyttöä. Tarkastelimme ensinnäkin sitä, missä määrin edustajat käyttävät vallan käsitettä. Tuloksena oli, että useimmat edustajat eivät käytä käsitettä oma-aloitteisesti erityisen runsaasti, vaan yleensä vasta reagoidessaan haastattelijoiden kysymyksiin. Haastattelijoiden aktiivisen roolin takia ei myöskään voitu tehdä päätelmiä siitä, oliko käyttö lisääntynyt ajan myötä.

Toiseksi kysyimme, miten myönteisesti tai kielteisesti vastaajat suhtautuivat valtaan. Haugaard (2020, 3) esitti, että maallikkojen kielenkäytössä vallitsee negatiivinen tulkinta vallasta, toisin kuin tutkimuskirjallisuudessa. Edustajat jakautuvat tässä kahtia. Ne, jotka tukeutuivat valtan power-over -tulkintaan suhtautuvat valtaan yleensä kielteisenä tai enintään neutraalina ilmiönä. Jyrkimmillään tämä näkyy valtan moraalisenä paheksuntana nuorsuomalaisten puheessa. Sama edustaja saattoi kuitenkin, Veikko Vennamon tapaan, sekä moralisoida valtaa (”valta turmelee”) että vaatia presidentille vahvempaa perustuslaillista valtaa. Edustajat, jotka tukeutuivat valta johonkin -tulkintaan, suhtautuivat valtaan politiikan välttämättömänä, tarpeellisena ja hyväksyttävänä – vaikkakaan ei ongelmattomana osana.

Kolmanneksi pohdimme sitä, miten valta toisten määräämisenä (*power-over*) profiloituu aineistossa. Tämä versio esiintyy usein, erityisesti toisten valtan kritiikissä. Tässäkin arviointia vaikeuttaa se, että haastattelijat asettivat tämän tulkinnan usein lähtökohdaksi kysymyksissään, vaikka veteraanit eivät sitä aina sellaisenaan hyväksyneetkään. Tämä Dahl-valta nousi esiin myös silloin, kun edustajat korostivat vahvaa toimeenpanovaltaansa ministerinä, siviilivirassaan tai ammattiyhdistysliikkeessä. Valtaan torjuvasti suhtautuneet edustajat tulkitsivat valtan juuri tällaisena komentovaltana.

Neljänneksi arvioimme sitä, mikä rooli on Pariettin (tulossa) ja Palosen (2019) ehdottamalla vallalla *mahdollisuutena*, joka vaatii osaamista ja pelisilmää. Monien kokeneiden ja eri rooleissa toimineiden poliitikkojen puheessa korostui juuri tämä näkemys vallasta. Huomion arvoista oli, että nämä edustajat eivät puhuneet niinkään ministerin toimeenpanovallasta pohtiessaan mahdollisuuksia saada haluttuja tuloksia eduskunnan monen toimijan ja monien verkostojen tilanteessa. Tämä Dahl-vallasta poikkeava versio sai tukea erityisesti kokoomuksen, vihreiden, keskustan ja sosialidemokraattisten edustajien haastatteluissa.

Käsitteet ”vaikutusvalta” (*influence*) ja ”arvovalta” (*authority*) näyttävät tässä saavan erityisen roolin valtan myönteisten puolien käsittelyssä. Vaikutusvalta ei niinkään viittaa yksilön aktuaaliseen *vaikutukseen* vaan mahdollisuuteen, viisaasti toimimalla, vaikuttaa omalta osaltaan ratkaisujen muodostumiseen. Vaikutusvalta on siis lähinnä peliin osallistumisen ja siinä vaikuttamisen mahdollisuus, joka on yksin päättämisen ja *asemavallan* vastakohta. Valtaa on, kun toimii oikeaan aikaan (Arja Alho). Arvovallan käsitettä käytettiin hieman samaan tapaan. Esimerkiksi Dahl (1957) liittyy auktoriteetin rajat tiettyihin tehtäviin (poliisi, professori) ja tehtävän tarjoamaan, rajalliseen auktoriteettiin. Kansanedustajat kyllä puhuivat itse eduskunnan arvovallasta (ja sitä uhkaavasta käyttäytymisestä), mutta toisaalta arvovalta nähtiin yksilölle kuuluvana, luotettavan toiminnan tuottamana resurssina, joka lisäsi vaikutusvaltaa. Arvovalta oli sidoksissa muiden edustajien arvostukseen, eikä se sisältänyt määräysvallan piirteitä.

Viidenneksi kysyimme, mikä rooli on vallalla dominointina tai hegemoniana (Lukes-valta). Veteraanikansanedustajat nostivat ajoittain esiin hegemonisia valtoja, joita piti vastustaa (talouden, median, sosialidemokraattien ym. ylivalta). Koska haastattelut keskittyivät toimintaan eduskunnassa, suuria yhteiskunta-analyyseja ja analyyseja hegemonioista ei juuri esiintynyt. Vallan neljännet kasvot ja foucault’lainen puhe eivät vastauksissa aktivoituneet.

Kuudenneksi kysyimme, mitä erityistä keskustelua tuotti presidentin valtaoikeuksien käsittely ennen vuoden 2000 perustuslain säätämistä. Erityisesti perussuomalaisten ja SMP:n veteraanien vastauksissa korostettiin vahvan presidentinvallan ja sukupuolittuneen ”isäntävallan”

tarvetta, joskin isäntävalta sai tukea myös osassa keskustaa. Puolueet tyypillisesti hajosivat asian suhteen: vahvemman presidentinvallan puolustajia löytyi sekä sosialidemokraattien, keskustan että vasemmistoliiton piiristä. Tässä vallan säätämisen keskustelussa tukeudutaan lähinnä Wi-berg-valtaan, jossa valta on ”valtaa käyttävän oikeus määrätä muiden teoista”.

Aineisto ei tue ajatusta, että kansanedustajien enemmistöllä olisi toimikausinaan ollut vahva vallassa olemisen kokemus. Euroopan unioni, maailman talous, ministeriöt, järjestöt, oma puolue ja kilpailijat omassa ryhmässä luovat monimutkaisen tilanteen, jossa ei ole helppo saada hallinnan tai vaikuttamisen kokemusta.

Edustajien puhe vallasta ei palaudu valtaan kausaalisenä suhteena ja mahdollisuutena tehdä ratkaisuja muiden tahdon vastaisesti. Toisin kuin Haugaard (2020, 2) olettaa, tätä asiantuntevaa maallikkopuhetta ei luonnehdi tukeutuminen valtaan määräysvaltana ja dominointina. Puhe toimeenpanovallasta joko ministerinä, ammattiyhdistysliikkeessä tai siviilivirassa voidaan kyllä jäsentää tämän valtakäsitteen pohjalta. Edustajien puhe eduskunnan toimintaan liittyvästä vallasta poikkeaa selvästi ajatuksesta vallasta dominointina. Tuija Braxin (vihr.) toteamus ”yksin täällä ei ole kellään yhtään mitään valtaa” kytkee tämän puheen Allenin ja Arendtin ajatuksiin vallasta, joka nousee yhteisen toiminnan kautta. Edustajien puhe vallasta näyttäytyy monisyisempänä kuin perinteinen valtatutkimus ehdottaa. ”Valta” säilyy edustajien puheessa moneen tarkoitukseen sopivana välineenä. Vallan käsitteen teoreettinen ja historiallinen tutkimus vaa- tiikin tuekseen analyyseja siitä, miten eri tavoin politiikan ja yhteiskunnan toimijat käsitettä käyttävät.

VIITTEET

1. ”Valtaa on aina sata yksikköä ja jos joku käyttää siitä enemmän, niin toinen käyttää vähemmän.” Mikko Ekorre, skdl., 2002. Toinen nollasummateorian kannattaja on kokoomuksen Tapani Mörttinen (2003).
2. Suomen- ja englanninkielisiä käsitteitä ei voi hakea täsmälleen samoilla hakutermeillä. ”Power” kattaa myös sähkön, voiman ja energian, joten hakutermi vaatii lisän ”social” tai ”political”. Suomen kielessä pelkkä ”valta” vastaa näitä ilmauksia.

TUTKIMUKSEN RAHOITUS

Tutkimuksen on rahoittanut Suomen Akatemia (Demokratian äänet – *Voices of Democracy*, SA/Hyvärinen 326512).

KIITOKSET

Kiitämme Eduskunnan kirjastoa ja Joni Krekolaa aineiston luovuttamisesta projektin käyttöön. Hakujärjestelmän perustamisesta kiitokset Timo Nummenmaalle. Kiitämme Jaakko Peltosta, Jussi Kurunmäkeä, Kari Terästä ja muita käsikirjoituksen kommentointiin osallistuneita.

LÄHTEET

- Alastalo, Marja, Åkerman, Maria ja Vaittinen, Tiina. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 214–232.
- Allen, Amy. 1998. Rethinking Power. *Hypatia* 13:1, 21–40.
- Andrushchenko, Mykola, Sandberg, Kirsi, Turunen, Risto, Marjanen, Jani, Hatavara, Mari, Kurunmäki, Jussi, Nummenmaa, Timo, Hyvärinen, Matti, Teräs, Kari, Peltonen, Jaakko ja Nummenmaa, Jyrki. 2021. Using parsed and annotated corpora to analyze parliamentarians' talk in Finland. *Journal of the Association for Information Science and Technology* (JASIST).
- Arendt, Hannah. 1969. *On Violence*. Orlando: Harcourt Brace.
- Arendt, Hannah. 2002/1958. *Vita Activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Tampere: Vastapaino.
- Bachrach, Peter ja Baratz, Morton S. 1962. Two Faces of Power. *American Political Science Review*, 56 947–952.
- Bachrach, Peter ja Baratz, Morton S. 1963. Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework. *American Political Science Review* 57, 632–642.
- Ball, Terence. 1988. *Transforming Political Discourse*. Oxford: Blackwell.
- Connolly, William E. 1983. *The Terms of Political Discourse*. Oxford: Blackwell.
- Dahl, Robert A. 1957. The Concept of Power. *Behavioral Science* 2, 201–215.
- Dahl, Robert A. 1961. *Who Governs? Democracy and power in an American city*. New Haven: UP.
- Digeser, Peter. 1992. The Fourth Face of Politics. *The Journal of Politics* 54:4, 977–1007.
- Dowding, Keith. 2006. Three-Dimensional Power: A Discussion of Steven Lukes' *Power: A Radical View*. *Political Studies Review* 4, 136–145.
- Dowding, Keith. 2019. *Rational Choice and Political Power*. Bristol: Bristol UP.
- Foucault, Michel. 1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel. 1982. The Subject of Power. *Critical Inquiry* 8:4, 777–795.
- Frisch, Michael. 1990. *A Shared Authority. Essays on the Craft and Meaning of Oral and Public History*. New York: State University of New York Press.
- Gallie, Walter B. 1956. Essentially contested concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society* 56, 167–198.
- Graae, Kristiina ja Hietala, Marjatta. 1994. *Suullista historiaa. Veteraanikansanedustajat haastateltavina*. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.
- Göhler, Gerhard. 2009. 'Power to' and 'Power over'. Teoksessa Stewart R. Clegg ja Mark Haugaard (toim.), *SAGE Handbook of Power*. Lontoo: Sage, 27–39.
- Hatavara, Mari ja Teräs, Kari. 2018. Kerrottu Vennamo. *Historiallinen Aikakauskirja* 116:3, 282–296.

- Haugaard, Mark. 2010. Power: A 'family resemblance' concept. *European Journal of Cultural Studies* 13:4, 419–438. doi:10.1177/1367549410377152
- Haugaard, Mark. 2015. Power. Teoksessa Michael T. Gibbons (toim.), *The Encyclopedia of Political Thought*. Hoboken, N. J.: Wiley, 1–13.
- Haugaard, Mark. 2020. *The Four Dimensions of Power*. Manchester: Manchester UP.
- Haugaard, Mark. 2021. The four dimensions of power: conflict and democracy. *Journal of Political Power*, 1–23. doi:10.1080/2158379X.2021.1878411
- Haugaard, Mark ja Clegg, Steward R. 2009. Introduction: Why Power is the Central Concept of the Social Sciences. Teoksessa Steward R. Clegg ja Mark Haugaard (toim.), *The Sage Handbook of Power*. Lontoo: Sage, 1–24.
- Haugaard, Mark ja Ryan, Kevin. 2012a. Introduction. Teoksessa Mark Haugaard ja Kevin Ryan (toim.), *Political Power: The development of the field*. Opladen: Barbara Budrich, 9–19.
- Haugaard, Mark ja Ryan, Kevin. 2012b. Social and Political Power. Teoksessa Mark Haugaard ja Kevin Ryan (toim.), *Political Power: The development of the field*. Opladen: Barbara Budrich, 21–53.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena. 2001. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Helsinki UP.
- Holstein, James A. ja Gubrium, Jaber F. 1995. *The active interview*. Thousand Oaks: Sage.
- Hyvärinen, Matti. 2003. Valta. Teoksessa Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen ja Henrik Stenius (toim.), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoriaa*. Tampere: Vastapaino, 63–116.
- Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija ja Stenius, Henrik (toim.). 2003. *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoriaa*. Tampere: Vastapaino.
- Ihalainen 2020. Henkilökohtainen tiedoksianto.
- Jyränki, Antero. 2006. Kansanedustuslaitos ja valtiosääntö 1906–2005. Teoksessa Antero Jyränki ja Jaakko Nousiainen (toim.), *Eduskunnan muuttuva asema*. Helsinki: Edita, 10–177.
- Kallenautio 2020. Henkilökohtainen tiedoksianto.
- Korhonen, Pekka. 1990. The words of power. Teoksessa Sakari Hänninen ja Kari Palonen (toim.), *Texts, Contexts, Concepts. Studies on politics and power in language*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 96–106.
- Koselleck, Reinhart. 2004. *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia UP.
- Kosunen, Sonja ja Kauko, Jaakko. 2016. Valtasuhteet tutkimushaastattelussa. *Politiikka* 58:1, 27–40.
- Kääriäinen, Seppo. 18.7.2020. Twitter-viesti. <https://twitter.com/seppokaariainen/status/1284358456900714497>. Viitattu 20.10.2020.
- Lukes, Steven. 2005/1974. *Power. A radical View*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Mills, C. Wright. 1956. *The Power Elite*. Oxford: Oxford UP.
- Mishler, Elliot G. 1986. *Research Interviewing: Context and Narrative*. Cambridge, MA: Harvard UP.
- Morriss, Peter. 1987. *Power. A philosophical analysis*. Manchester: Manchester UP.
- Mykkänen, Juri. 2001. Eliittihaastattelu. *Politiikka* 43:2, 108–127.
- Nousiainen, Jaakko. 2006. Suomalainen parlamentarismi. Teoksessa Antero Jyränki ja Jaakko Nousiainen (toim.), *Eduskunnan muuttuva asema*. Helsinki: Edita, 180–335.
- Painter, Joe. 2015. Power. Teoksessa John Agnew, Virginie Mamadouh, Anna J. Secor ja Joanne Sharp (toim.), *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*. Chichester: Wiley-Blackwell, 141–151.
- Paloheimo, Heikki. 2017. Presidentin ja hallituksen muuttuva vallanjako. Teoksessa Mari K. Niemi, Tapio Raunio ja Ilkka Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 160–192.

-
- Palonen, Kari. 2014. *Politics and Conceptual Histories. Rhetorical and temporal perspectives*. Baden Baden: Nomos.
- Palonen, Kari. 2019. Four aspects of politics in Max Weber's *Politik als Beruf*. *Journal of Classical Sociology* 19:4, 331–345.
- Pansardi, Pamela. 2021. Why we do need a concept of power. *Journal of Political Power*. doi:10.1080/2158379X.2021.1901195
- Parietti, Guido. Tulossa. *On the Concept of Power*. Oxford UP.
- Parsons, Talcott. 1963. On the Concept of Political Power. *Proceedings of the American Philosophical Society* 107:3, 232–262.
- Ruostetsaari, Ilkka. 2014. Eduskunnan valta ja asema eliittien ja kansalaisten silmin. Teoksessa Tapio Raunio ja Matti Wiberg (toim.), *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus, 91–108.
- Ruostetsaari, Ilkka. 2017. Poliittisten instituutioiden valta talouden suhdanteissa. Teoksessa Mari K. Niemi, Tapio Raunio ja Ilkka Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 31–57.
- Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 46–83.
- Räsänen, Iisa. 1998. Järjestyksestä vai itsehallintoa? Vallan käsite Suomen hallitusmuotokeskustelussa 1918. *Politiikka* 40:4, 263–272.
- Teräs, Kari ja Koivunen, Pia. 2017. Historiallinen muistitietoahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 193–232.
- Wiberg, Matti ja Koukkunen, Kalevi (toim.). 2011. *Politiikan sanakirja. Inhorealistin versio*. Helsinki: Siltala.
- Wrong, Dennis H. 2009. *Power. Its forms, bases, and uses*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

KIRJOITTAJATIEDOT

MATTI HYVÄRINEN

YTT, tutkimusjohtaja

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Tampereen yliopisto

matti.hyvarinen@tuni.fi

PAULIINA LATVALA-HARVILAHTI

Dos., FT

Kulttuuriperinnön tutkimus

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

pauliina.latvala-harvilahti@utu.fi

MYKOLA ANDRUSHCHENKO

FM, väitöskirjatutkija

Tietotekniikan yksikkö

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Tampereen yliopisto

mykola.andrushchenko@tuni.fi